

Домашнє насильство — це вже не справа двох, це злочин

Зазначена цитата з кінострічки «Книга Генрі» змусила вкотре замислитися над тим, наскільки актуальною в усьому світі сьогодні залишається тема насильства.

З прийняттям у нашій державі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» стало очевидно, що Україна визнає і привертає неабияку увагу до гостроти та глибини цієї проблеми.

Статистика, що шокує

Масштаб проблеми яскраво ілюструє наступна інформація. Згідно з даними відомої Громадської організації «Ла Страда Україна», 38% суддів та 39% прокурорів вважають домашнє насильство «приватною справою», в середньому 10-12% правоохоронців визнають домашнє насильство прийнятним (дані за період 2015–2017 рр.). Про що це нам говорить? Мова йде про те, що маючи такі переконання, спрацьовує звична форма поведінки: оскільки домашнє насильство — це приватна справа, то не варто в неї втручатися.

Я маю певний досвід проведення тренінгів зі Soft Skills («м'які» навички комунікації з вразливими категоріями суспільства) в різних регіонах України та можу свідомо констатувати, що певна частина суспільства звикла закривати очі на подібне та абсолютно не прагне допомагати/підтримати осіб, які систематично страждають від домашнього насильства.

Джерела проблеми

Аналізуючи причини «нейтрального» ставлення до домашнього насильства, можна сказати, що причина не одна і не дві, причин десятки. Це і виховання, і досвід, і особливості сприйняття, і певне розуміння суспільством тих чи інших ситуацій/стандартів поведінки, які передаються від батьків до дітей не одне покоління, і менталітет, і рівень правосвідомості... Цей список довгий та багатогранний.

Однозначно, в пострадянському суспільстві досі живі певні стереотипи сприйняття проявів домашнього насильства. Наприклад, «якщо б'є — значить любить» або «сама винна». Стереотип — це досить стійкий і спрощений образ людини, що складається в умовах дефіциту інформації як результат узагальнення особистого досвіду людини та нерідко упереджених уявлень, поширених у суспільстві. Ефект стереотипізації надзвичайно поширений при спілкуванні з малознайомими людьми. Вищевказані стереотипи достатньо сильно підкріплені установкою (яка формує подальшу поведінку), що домашнє насильство — це справа двох і не варто втручатися.

Вихід є?

Що з цим робити? Однозначно, змінювати установки. Зрозуміти, що в сучасному і розвиненому суспільстві толерантність щодо насильства має дорівнювати нулю. Справа двох — це сварка, конфлікт тощо, а домашнє насильство, починаючи з 12.01.2019 р. — це злочин, який саме як злочин має сприйматися в суспільстві.

Ст. 126-1. Домашнє насильство Кримінального кодексу України: «Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 5 років, або позбавленням волі на строк до 2 років».

Домашнє насильство — це...

Щоб ми з читачами були на одній хвилі, нагадаю, що таке домашнє насильство. Домашнє насильство — це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних

відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Таке визначення міститься у згаданому вище Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Також у ньому можна знайти більш детальний опис форм домашнього насильства, тому не буду на цьому зупинятися.

Я маю ще одне запитання до аудиторії. Чи замислювалися ви коли-небудь над тим, чому постраждали від насильства так рідко звертаються за допомогою чи взагалі кому-небудь розповідають про те, що з ними сталося? Як показує практика, існує безліч причин такої поведінки: емоційна/фінансова залежність від партнера (що може бути ознакою економічного насильства), спільні зобов'язання/побут/діти, вплив батьків/близьких/знайомих, суспільний осуд, сором, страх, особливо страх у найрізноманітніших проявах. Всі ці чинники змушують постраждалу особу мовчати та день за днем просто терпіти, поступово втрачаючи себе як людину та як особистість.

Постраждалими від домашнього насильства можуть бути особи, які не вміють/не можуть усвідомлювати неадекватне ставлення до себе з боку свого партнера (під неадекватним ставленням я маю на увазі тиск, примус, шантаж, маніпуляції, приниження тощо). Часто постраждала особа зовсім не сприймає такі стосунки як щось негативне і девіантне. Постраждалі не знають інших форм поведінки/взаємовідносин, що позбавляє їх можливості провести аналіз відносин з партнером, його та своєї поведінки. Постраждалі від домашнього насильства особи часто не бачать виходу, в них немає сили переосмислити своє життя. Як правило, звернення до правоохоронних органів за допомогою — це такий крок, який вимагає від постраждалої особи значних зусиль. Адвокати, спілкуючись з особами, постраждалими від домашнього насильства, мають пам'ятати про «Колесо насильства» та «Стокгольмський синдром». Ми маємо розуміти причини їхньої поведінки. Уявіть, якщо саме в таких умовах (під тиском, шантажем, виконуючи за бажанням чоловіка подружній обов'язок тощо) проживала і мама постраждалої від домашнього насильства, і бабуся, і прабабуся... Якщо поведінка чоловіка, яка зараз є складовим елементом злочину, сприймалася постраждалими жінками як любов чи подружній обов'язок...

Про що я? Про те, що ми, свідомі професійна спільнота, можемо і маємо бути агентами змін. Без змін на рівні установок неможливі зміни на рівні поведінки. Правопросвітництво, нульова толерантність щодо будь-яких проявів домашнього насильства і чітке розуміння того, як саме побудувати комунікацію з особою, яка постраждала від домашнього насильства — це наші ключі до перемоги у таких справах і наші базиси для зміни установок.

Як допомогти постраждалим?

У спілкуванні найважливіше — чути те, що не сказано

П. Друкер

Що ми можемо зробити для людей, які хоч раз у житті постраждали від домашнього насильства? Для людей, які пережили приниження, примус, фізичний біль, страх, але все ж таки знайшли в собі сили звернутися за допомогою до адвоката?

Насамперед, ми маємо пам'ятати, що потерпілі від домашнього насильства належать до категорії вразливих клієнтів, тому побудова комунікації має свої особливості. Для того щоб така комунікація виявилася вдалою та максимально ефективною, нам варто пам'ятати про власні фільтри сприйняття, стереотипи та установки. Також ми маємо пам'ятати про рівні, фази та інструменти активного слухання. Ми повинні бути емпатичними та спокійними. Людина, яка сидітиме перед нами на консультації, можливо, прийшовши до нас, зробила найскладніший вчинок у своєму житті...

Які корисні та дієві інструменти для побудови комунікації з вразливими категоріями клієнтів стануть нам у нагоді? Насамперед, спілкування неможливе без встановлення контакту зі своїм співрозмовником. У випадку спілкування з особою, яка постраждала від домашнього насильства, зоровий контакт не повинен бути надто довгим, а жестикуляція — надто активною. Однозначно, має значення інтонація, з якою ви говорите, та поза, яку ви займаєте. Якщо коротко, то адвокат у процесі встановлення контакту зі своїм співрозмовником має викликати у нього почуття довіри, спокою, безпеки, захищеності. Якщо ваш клієнт відчує, що він у безпеці, що вам можна довіряти, то шанси на побудову довіри й відкритості в комунікації зростуть.

Адвокату важливо володіти навичками активного слухання. Я маю на увазі навичку не тільки уважно слухати особу, але й чути та намагатися правильно її зрозуміти. Для цього час від часу, коли обставини дозволяють, можна ставити відкриті запитання своєму клієнту, використовувати парафраз та слова, якими клієнт вже говорив. Дуже корисною є техніка резюмування, яка може застосовуватися стадійно (проміжне резюмування) і ближче до закінчення розмови (кінцеве резюмування). Під кінець розмови краще ставити закриті запитання, щоб перевірити, чи правильно ви зрозуміли особу. Важливо бути максимально спостережливим, уважно стежити за емоціями та настроєм вашого клієнта. Не варто перебивати співрозмовника. Дозвольте клієнту висловити свою думку до кінця та обов'язково підбийте підсумки (резюмування) почутого.

Зрозуміло, що це лише маленька частинка тих комунікативних навичок, які можуть знадобитися адвокату під час спілкування з клієнтом вразливої категорії. Ми по-різному сприймаємо інформацію, тому головне в роботі з клієнтом — проявити емпатію. Саме емпатію, тобто раціональне розуміння того, що пережив і відчуває у зв'язку з цим ваш клієнт, яку потребу він має, що саме вам транслює.

Якщо ви як адвокат під час першої зустрічі з особою, яка постраждала від домашнього насильства, маєте потребу у здійсненні якихось нотаток/записів, краще спочатку люб'язно попросити на це дозвіл у свого співрозмовника. Нам така дрібниця нічого не вартує, а для ефективної комунікації з вразливим клієнтом вона є дуже важливою.

Не варто боятися відходити від звичних методів спілкування. Проявляйте емпатію, розширюйте інструментарій технік та інструментів активного слухання, будьте уважними, спостережливими, стриманими... Резюмуйте та не забувайте перевірити себе, чи дійсно наш співрозмовник хоче того, що ми вже намислили собі як гіпотетичну і таку бажану перемогу.

Березівське УСЗН